



# Grieken en Romeinen



## LES 1 DE GRIEKEN

Rond 600 voor Christus bestaat Griekenland uit een groot aantal stadstaten, zoals Athene en Sparta. Verschillende gemeenschappen bewonen een gebied met een stad als centrum. Bij dreiging van buiten verdedigen de bewoners samen hun gebied. Het gezag ligt bij een adellijke elite. In de stad wonen zowel de grootgrondbezitters, de kleine boeren als de handwerkslieden. Griekenland is zeer verdeeld, maar er zijn ook onderdelen van de beschaving die voor alle bewoners van Griekenland, de eilanden en de gekoloniseerde gebieden eenzelfde betekenis hebben. De belangrijkste zijn:

- De taal. Wie geen Grieks spreekt en onbegrijpelijke 'bar-bar' uitkraamt, wordt 'barbaar' genoemd.
- De literatuur.
- De verstedelijking, waardoor huizen en tempels zijn gebouwd.
- De goden.
- De Spelen, waarvan die van Olympia het belangrijkste waren, maar ook zangwedstrijden.

De eerste Olympische Spelen beginnen in 776 voor Christus met een 200 meter sprint, in de stad Olympia bij de tempel van de oppergod Zeus. Eens in de vier jaar organiseren de Grieken daar wedstrijden. Voor de winnaar is er de eer en een krans van olijftakken. Oorlogen worden voor de Spelen onderbroken om het mogelijk te maken dat de deelnemers veilig Olympia bereiken. Het programma groeit van een enkele korte loopwedstrijd uit tot een vijfdaags evenement met paardensport, vechtsport en atletiek.

Doordat de Griekse cultuur zich over het Middellandse Zeegebied verspreidt, ontstaan in honderden steden openbare sportscholen. Een van de gevolgen is dat in al die steden nieuwe sportfestijnen worden georganiseerd, meestal ter ere van lokale goden en godinnen. Net als in Olympia vormen atletiek en vechtsporten het programma. Op het hoogtepunt van de Griekse sportcultuur zijn er in totaal wel zo'n vijfhonderd sportfestijnen in de hele Griekssprekende wereld. De beloning is al lang niet meer alleen de krans, maar flinke geldbedragen of beloningen in natura.

In Olympia valt officieel niets te verdienen, maar de atleten blijven toch geïnteresseerd door het enorme aanzien van Olympia. Dat aanzien geldt ook voor de stad waar de atleet vandaan komt. Dus krijgt de winnaar een geldelijke beloning of belastingvrijstelling, een vast pensioen of wonderlijke extra's als dagelijks mogen dineren op het stadhuis. Een triomftocht is er ook voor de winnaar.

Er zijn meer gelijkenissen tussen de antieke en moderne Olympische Spelen. Voor veel wedstrijden worden startgelden betaald. De training en de reizen van potentiële Olympische winnaars worden gesubsidieerd door de stad van herkomst. En komt de belofte uit, dan betreft de winnaar de 'sponsor' in het eerbetoon. Bij de prijsuitreiking in Olympia wordt niet alleen de naam van de overwinnaar, maar ook die van zijn vaderstad geroepen.

De Spelen vinden plaats tussen 776 en 393 voor Christus. Daarna worden er eeuwenlang geen



Spelen georganiseerd. De eerste moderne Olympische Spelen vinden pas plaats in 1896 in Athene. <http://www.schooltv.nl/weekjournaal/onderwerpen/item/2757503/olympische-spelen-de-geschiedenis/>

De Grieken kennen, behalve Zeus, nog veel meer goden, die ze zich voorstellen als geïdealiseerde mensen, zoals Hera (beschermster van vrouwen en huwelijk), Apollo (god van het licht en zoon van Zeus), Dionysus (god van de wijn en de vruchtbaarheid), Demeter (godin van de landbouw), Hestia (godin van huis en haard), Poseidon (god van de zee) en Aphrodite (godin van de liefde). Samen weerspiegelen de goden alle aspecten van het menselijk leven.

De goden zijn onsterfelijk en genieten een eeuwige jeugd. Maar wel kennen ze onze menselijke hartstochten (humeurigheid, jaloezie) en fouten. De mythen kennen we nu nog door de Griekse schrijvers (anders dan bij andere volkeren uit die tijd).

Griekse goden wonen naar het idee van de bewoners op de berg Olympus, een 3000 meter hoge berg in het noorden van Thessalië. Plechtigheden ter ere van de goden worden gecombineerd met muziek en sportwedstrijden. Elke stadstaat heeft zijn eigen patroongodheid. De stad Athene is genoemd naar de godin Pallas Athene, godin van de wijsheid en de wetenschap, de nuttige kunsten en handwerken, zoals spinnen en weven die door haar zijn uitgevonden, maar ook van de oorlog.

Mythen en legenden helpen de Grieken om de wereld en zijn ontstaan te verklaren. De mythologie staat bol van geesten en bovennatuurlijke wezens, die veelal model staan voor aspecten als deugd, lot en geweten of voor een aspect van de natuurlijke wereld, zoals rivieren, bossen, bomen, winden en seizoenen. Winter is bijvoorbeeld het resultaat van de ontvoering van de dochter van Demeter door Hades, de heerser van de onderwereld. Demeter verzaakt in die periode als godin van de landbouw haar plichten en gaat op zoek naar haar kind waardoor er niets meer groeit op aarde.

De schikgodinnen staan voor het noodlot en de levensduur van elke mens. Clotho, de spinster, spint de draad van elk mensenleven. Lachesis verdeelt door te draaien toeval en geluk over de draad en meet hem af. Tot slot knipt Atropos de draad door met haar schaar wanneer de tijd er rijp voor is.

## LES 2 DE ROMEINEN

Rond 750 voor Christus stichten volgens de overlevering twee broers, Romulus en Remus, de stad Rome. Romulus en Remus zijn de zonen van de god Mars en de Vestaalse maagd Rhea Sylvia. Deze relatie wordt als een zonde beschouwd. Rhea Sylvia wordt gevangengezet en moet haar kinderen aan hun lot overlaten. Romulus en Remus overleven dit doordat een wolvin hen zoogt. Na de stichting van de stad krijgen de broers ruzie over wie de eerste koning moet worden. Het loopt uit op een handgemeen tussen aanhangers van beide broers. Remus verliest hierbij het leven. Romulus wordt de eerste koning.

De Romeinse legers zijn oppermachtig. Ze zijn zeer goed getraind en slagen erin vele gebieden te veroveren. Dat lukt hen mede dankzij goede wegen. Ze leggen een heel netwerk van kaarsrechte wegen aan, samen goed voor 88.000 kilometer. Na elke duizend passen (mille passuum in het Latijn) zetten ze een mijlpaal naast de weg. Dat is niet alleen handig om de afstand te meten, maar dient ook om de keizer te eren en als 'reclame' voor het Romeinse Rijk. Op de mijlpaal staat de afstand, tussen welke plaatsen de weg is aangelegd, de naam van degene die dat gedaan heeft en de naam van de keizer. Veel Romeinse wegen zijn ook nu nog in gebruik. De eerste grote weg die ze aanleggen is de Via Appia, die nog altijd vanuit Rome richting Zuid-Italië loopt.



In ongeveer 100 voor Christus ontstaat er grote verdeeldheid onder de burgers van Rome. In deze burgeroorlog, die in fasen bijna het grootste deel van de eeuw duurt, komt Julius Caesar als overwinnaar tevoorschijn. Hij wordt tot dictator voor het leven benoemd. <http://users.kbc.skynet.be/juul.cesaar/index.htm>

Als legeraanvoerder breidt Caesar het Romeinse Rijk uit richting het noorden, zodat het huidige Frankrijk, Zwitserland, Oostenrijk, België en Nederland tot aan de Rijn tot het Romeinse Rijk gaan behoren. Deze strijd is later de inspiratiebron geweest voor de stripverhalen van Asterix en Obelix. Julius Caesar wordt, na een samenzwering, vermoord in 44 voor Christus. Hij wordt opgevolgd door zijn pleegzoon Octavianus, die zichzelf keizer Augustus – de verhevene – gaat noemen. Onder hem gaat Rome een bloeiperiode tegemoet van twee eeuwen betrekkelijke rust. Het Romeinse Rijk bereikt in deze periode zijn grootste omvang. Vanaf het jaar 200 begint het verval zich af te tekenen. In 476 wordt de keizer in Rome afgezet. In het westen houdt het Romeinse Rijk op te bestaan.

De Romeinse samenleving is een echte patriarchale samenleving: vader is de baas. Zijn vrouw, de kinderen en de slaven zijn volgens de wet volledig ondergeschikt aan hem. De vrouw regelt het dagelijks leven in het gezin. Ze runt het gezin als een klein bedrijf. Zij bepaalt hoe de tuin en de landerijen bewerkt moeten worden. Zij kiest de gewassen die aangeplant worden. Het werk in de boomgaard en in de wijngaarden wordt door haar geregeld. Daarnaast vertelt zij de huisslaven welke gerechten er gekookt moeten worden en wat er gekocht moet worden op de markt. Ook de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen berust bij de vrouw.

Meisjes van gewone gezinnen volgen het dagritme van hun moeder. Als jongens zeven jaar zijn, gaan ze met hun vader mee, leren op het land werken en worden ambachtslieden of soldaten. Alleen kinderen van rijke families gaan na hun zevende naar school.

### LES 3 ROMEINEN IN ONS LAND

In 51 voor Christus veroveren de Romeinen onder leiding van Julius Caesar de lage landen tot de Rijn. In die gebieden wonen Germaanse en Keltische stammen. Die Romeinse verovering is vrij exact te dateren, omdat Caesar daar een boek over heeft geschreven: Oorlog in Gallië.

De verdedigingszone langs de Rijn noemen de Romeinen de limes: <http://www.limes.nl/home.html>. De limes bestaat uit een serie versterkingen. Die zijn bedoeld om invallen van vijandelijke Germaanse stammen tegen te houden. De limes is geen volledig dichtgespijkerde grens. Er hangt ook niet constant een oorlogsdreiging aan de limes. Er zijn in dit gebied juist veel contacten tussen de Romeinen en de Germanen. Meestal vinden die contacten plaats in het kader van handel of diplomatie.

Aanvankelijk bemannen Romeinse soldaten de limes. Hun grootste legerplaats ligt in Nijmegen (Noviomagus). Het legerkamp biedt ruimte aan een compleet legioen van zo'n 6000 man sterk. Geleidelijk nemen bevriende Germaanse stammen de verdedigingstaak van de Romeinen over. De Romeinen baseren hun veroveringstactiek op het principe van verdeel en heers. Ze bevoorrechten enkele Germaanse stammen onder het motto 'voor wat, hoort wat'. Zo mogen de Germanen binnen de grenzen van het Romeinse Rijk komen wonen. Maar als tegenprestatie moeten ze de limes verdedigen tegen andere Germaanse stammen.

De opvolger van Caesar, keizer Augustus, wijst de streek tussen de grote rivieren toe aan de Bataven. Zij vormen een afsplitsing van een Germaanse stam. De Bataven zijn trouwe bondgenoten en krijgen het recht op zelfbestuur en vrijstelling van belastingen.

De ruitery van de Bataven vormt een elite-eenheid binnen het Romeinse leger. Hun naam is daardoor bekend in het hele Romeinse Rijk. Maar de Romeinen nemen ook met hen geen risico.



Ook op de Bataven passen zij het principe van 'verdeel en heers' toe. De Bataafse ruitery dient daarom ver van huis in gebieden als Brittannië. Daarmee proberen de Romeinen opstanden in de woongebieden van bondgenoten te voorkomen. Dat lukt in het geval van de Bataven niet helemaal. Want in 69 na Christus keren ook zij zich tijdelijk tegen hun broodheren!

Het einde van de Romeinse bezetting van de lage landen is niet heel nauwkeurig aan te geven. Meestal houden we het jaar 406 aan. In dat jaar steken Germaanse stammen massaal de Rijn over en trekken door de lage landen. Maar: op dat moment zijn er al bijna geen Romeinse soldaten meer. De verdediging is vrijwel geheel in handen van de Germaanse bondgenoten. Vanaf dan gaan vooral Germaanse stammen de geschiedenis van de lage landen bepalen.